

Tatarzy w Rzeczypospolitej

Tatarów, jako jedno z wielu plemion stepowych, zjednoczył Temudżyn zwany od 1202 roku Czyngis Chanem. Państwo, które stworzył w pierwszej połowie XIII w., obejmowało połowę Azji i prawie całą Europę Wschodnią. Po śmierci Czyngis Chana w roku 1225 państwo jego zostało podzielone na ulusy - dzielnice, które przypadły czterem synom.

Tatarzy już od schyłku XIV wieku pojawiają się jako osadnicy na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego. Pierwszymi osadnikami tatarskimi na Litwie byli emigranci wojskowi i polityczni ze Złotej Ordy. Kolonizację tatarską na większą skalę zapoczątkował książę Witold. Największe skupiska tworzyli przy centrach polityczno-gospodarczych owego czasu: Wilno, Troki, Słonim, Grodno, Nowogródek oraz ich okolice jak Kolnary, Mereszłany, Prudziany, Sorok Tatarzy czy Niemież. Służąc wojskowo zapewnili sobie przychyłość i dobre przyjęcie w nowej Ojczyźnie. Szczytowym okresem osadnictwa tatarskiego na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego jest druga połowa wieku XV i wiek XVI. Najstarsze osiedla tatarskie, jakie odnajdujemy w źródłach znajdowały się w pobliżu ważnych miast czy szlaków handlowych takich jak Wilno, Grodno, Słonim, Nowogródek, Mińsk, Troki. Najstarsze osady to Kolonary, Mereszłany, Prudziany, Waka.

Na terenie dzisiejszego województwa podlaskiego Tatarzy zostali osiedleni w roku 1679 zgodnie z przywilejem Jana III Sobieskiego, który w zamian za zaległy żołd nadał trzy ekonomie: grodzieńską, brzeską i kobryńską.

Tatarzy swe umiejętności wojskowe prezentowali we wszystkich walkach prowadzonych przez Jagiellonów, jak i późniejszych królów. Wspomnieć należy, że Tatarzy stanowili oddzielną specyficzną grupę społeczności Wielkiego Księstwa Litewskiego. Zamieszkując daną ziemię, służąc konno gospodarowi nie występowali jednak pod chorągwiami powiatowymi, zawsze stanowili odrębne wojska. Tą „inność” widać doskonale na przykładzie wydawanych konstytucji, czy umieszczaniu ludności tatarskiej w oddzielnych spisach podatkowych lub wojskowych. Postrzeganie tej ludności jako „innej” było podkreślane odrębnym sposobem jej osiedlenia, przyznanymi prawami, jak też religią.

Zakończenie II wojny światowej przyniosło Rzeczypospolitej wielkie zmiany. Większość ziem zamieszkałych od wieków przez społeczność tatarską przypadła Związkowi Sowieckiemu. Wielu Tatarów stanęło przed dylematem tożsamościowym – opuścić rodowe

gniazdo i udać się w nieznaną czy zmierzyć się z sowiecką rzeczywistością. Nie były to łatwe decyzje. Niektórzy liczyli, że stan taki jest przejściowy i Polska ponownie wróci na Kresy Wschodnie – cóż, mylili się. Ci, którzy zdecydowali się opuścić swoje domy, wyruszyli różnymi transportami na tzw. Ziemię Odzyskaną. Przypomnieć należy, że władze sowieckie utrudniały możliwość wyjazdu do Polski. Szlak osadniczy dla niektórych kończył się w Białymstoku, Elku, Giżycku czy Olsztynie. Inni podążali dalej do Elbląga, Gdańska i jeszcze dalej - do Szczecina, Szczecinka, Gorzowa Wielkopolskiego i Trzcianki. Niektórzy Tatarzy z transportami dotarli na Dolny Śląsk i osiedlili się we Wrocławiu, Oleśnicy czy Jeleniej Górze. Tam starali się budować nowe życie przywołując w pamięci lata dawnej świetności sprzed wojny.

W 1948 roku został reaktywowany Związek Religijny, do którego należały jedynie trzy przedwojenne gminy (bohonicka, kruszyniańska i warszawska). W związku z dużymi skupiskami Tatarów na zachodzie Polski powołano nowe gminy w Gorzowie Wielkopolskim i Gdańsku. W nowych realiach w nieznanym miejscu zaczęli Tatarzy budować swoje życie kulturalno-religijne. Z czasem znów zaczęto na wzór przedwojennych spotkań organizować bale tatarskie z okazji świąt. Wielu Tatarów zamieszkujących ziemie zachodnie zdecydowało się powrócić na wschód Polski, gdzie jedyne czynne tatarskie mizary (cmentarze) i meczety znajdowały się w Bohonikach i Kruszynianach.

Zainteresowanie Tatarami w Polsce zapoczątkował niejako Maciej Musa Konopacki, publikując na przełomie lat 60 i 70 XX wieku szereg popularno-naukowych tekstów. Przyczynił się również do powstania w Sokółce muzeum z ekspozycją tatarianów. Na fali tego zainteresowania zorganizowano w Sokółce imprezę, która miała stać się cykliczną. Był to “Sokólski Orient”.

Po roku 1989 wiele zmieniło się również wśród społeczności tatarskiej. Można było zauważyć większą mobilizację młodzieży do działań na rzecz środowiska tatarskiego. Wówczas to grupa młodzieży z Białegostoku, Sokółki zaadoptowała pokój w domu przy ul. Grzybowej, odbywały się tam cykliczne spotkania z ciekawymi ludźmi (swoimi wspomnieniami dzielił się między innymi Jan Sobolewski i Jakub Abramowicz). W celu integracji społeczności muzułmańskiej zorganizowano wyjazdy terenowe pod nazwą “Zlot młodzieżowy” (Sokołda, Białystok, Suchowola). Młodzież działająca w ramach Muzułmańskiego Związku Religijnego z wielką chęcią podtrzymywała tradycję balów tatarskich organizowanych z okazji świąt muzułmańskich. W życiu społeczności polskich muzułman niepoślednią rolę odegrali studenci z krajów muzułmańskich, zrzeszeni w Stowarzyszeniu Studentów Muzułmańskich w Rzeczypospolitej Polskiej, którzy w znaczny

sposób animowali ruch młodzieżowy z akcentem religijnym. To z ich inicjatywy zorganizowano cykliczne obozy letnie dla młodzieży muzułmańskiej.

W roku 2000 powstał młodzieżowy zespół “Buńczuk”, którego opiekunem została pani Halina Szahidewicz. Zespół wykonuje tańce tatarskie oraz recytuje wiersze poetów tatarskich i polskich.

Po zmianach społeczno-politycznych w Polsce dało się zauważyć ożywienie tatarszczyzny. Przejawiło się to nie tylko w ilości organizowanych konferencji przez środowiska akademickie lecz, przede wszystkim, w życiu społeczności tatarskiej i jej większym zainteresowaniem losem własnej grupy. Wśród funkcjonujących wydawnictw “Życie Muzułmańskie” czy “Rocznik Tatarski” pojawiły się nowe wydawnictwa “Świat Islamu”, kontynuacja przedwojennego “Życia Tatarskiego”, czy najmłodsze “Pamięć i Trwanie”. Ważną imprezą o zasięgu międzynarodowym stała się “Letnia Akademia Wiedzy o Tatarach”, która może stać się łącznikiem pomiędzy młodzieżą tatarską z różnych dziś krajów, a przecież dawniej jednego – Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Warto wspomnieć, że w roku 2012 dwa meczety i mizary (cmentarze) znajdujące się na naszym terenie zyskały status Pomników Historii.

Tatarzy, funkcjonując od ponad sześciuset lat w wielowyznaniowej i wielonarodowej Rzeczypospolitej, dali się poznać jako lojalni i oddani przybranej ojczyźnie obywatele.